

”olemistodellisuus” (sen sijaan ”olemismahdikkuus” voitaneen suosiolla unohtaa). *Qnoma* on yleisen luonnon yksilöllinen konkretisoituma. Jeesuksessa konkretisoituivat sekä jumalallinen että inhimillinen luonto, siksi siis kaksi *qnomaa*.

Jo keskiajalla monet tajusivat, että kirkkopoliittisten ja kielellisten kiistojen takana oli olennaisesti sama usko yhteen Kristukseen, tosi Jumalaan ja tosi ihmiseen. Vuonna 1994 paavi ja idän assyrialainen patriarkka allekirjoittivat historiallisen yhteisen kristologisen julistuksen, joka on vähintään yhtä merkittävä kuin meillä paremmin tunnettu katolis-luterilainen *Yhteinen julistus vanhurskauttamisesta*. Yhteisymmärrykseen on päästy myös toisen ääripään eli syyrialais-ortodoksisten miafysiittien (haukumanimeltään ”jakobiittien”) kanssa, joita Abdisho vielä tiukasti oponoi (s. 61). Uskon ytimen ykseys ei toki edelleenkään poista painotuseroja (esim. *communicatio idiomatum* on nähtävästi yhä vieras idän assyrialaiselle kirkolle). ”Nestoriolaisuutta” voinee siis käyttää Abdishon perinteen kristityistä kuvailevana, joskaan ei enää kerettiläisesti arvottavana terminä.

Tyylinsä ja sisältönsä puolesta Abdishon minidogmatiikka on välillä kuin toisesta maailmasta, välillä taas tuntuu, että jokin opetus sopisi aivan hyvin vaikka tämänkin päivän rippikouluun. Kirja jakaantuu viiteen osaan: Jumalasta, Luomisesta, Kristuksessa avautuvasta pelastustaloudesta, sakramenteista ja ”tähyämisestä niihin asioihin, jotka ennakoivat tulevaa maailmaa” (kristillinen elämä ja eskatologia). Abdishon mukaan tervejärkinen ihminen

voi ymmärtää, että Jumala on itsessään oleva ja että ”Luoja ei ole luojaa” (s. 33). Enempään järki ei omillaan kykenekään, vaan esimerkiksi kolminaisuuden ymmärtämiseen tarvitaan ilmoitusta. Mielenkiintoisesti Abdisho toteaa, että Mooseksesta alkanut juutalaisuus oli vielä lapsellisen tason uskoa, joka luuli Jumalan asuvan Jerusalemissa ja piti häntä ”jäsenet omaavan ihmisen kaltaisena” (s. 44). Mooseksen pronssikäärme kuitenkin ennakoiki Kristuksen ristiä ja manna ”Herran ruumiin salaisuutta” (s. 45).

Hyvin mielenkiintoinen on Abdishon sakramenttiopetuksen poikkeavuus läntisestä perinteestä. Sakramenteja on seitsemän, mutta niistä ensimmäisenä ja perustavimpana on ”pappeus, joka täydellistää kaikki muut sakramentit”, ja seitsemän listaan kuuluvat yllätykselliset ”pyhä hapatus” ja ”eläväksi tekevä ristin merkki” (s. 66). Pyhää hapatetta käytetään ”Kristuksen ruumiin hengellisessä ruuassa”, mutta se on silti erillinen itse ehtoollisen sakramentista. Abdisho tietää, että ”jotkut kristityt” pitävät hapatteen sijaan avioliittoa seitsemäntenä sakramenttina. Hänen mukaansa hapatteen sakramentin perinne on kuitenkin saatu idän apostoleilta Tuomaalta ja Bartholomeukselta sekä Adailta ja Marilta. Koska apostolit eivät voineet olla keskenään eri mieltä, Abdisho päättelee, että Pietari ja muut kyllä välittivät hapatteen lännen kirkolle, mutta lännen ”harhaoppiset hallitsijat” muuttivat uskon ja kaanonit (s. 74–76). Abdisho kirjoittaa myös perjantai- ja keskiviikkopaaston (s. 86–87) sekä rukouksen aikana vyöttäytymisen (s. 89–90) teologisista perusteista (Luuk. 12:35–36, Ap.t. 21:11, Joh. 21:18).

Viimeisessä, ylösnousemusta käsittelevässä luvussa viehättää Abdishon tapa ottaa huomioon kriittinen, hyvinkin modernilta kuulostava ”epäilijä”. Havainnollistava vastaus väännetään kirjaimellisesti rautalangasta: ”Jos joku epäilijä kysyisi, kuinka tuhoutuneet ja tomuun sekoittuneet ruumiit tai villieläinten syömät tai tulella tuhoutuneet tai veteen hukkuneet ruumiit voivat nousta ylös, me vastaamme: Jos kappale rautaa murrettaisiin hienoksi jauheeksi ja se sekoittuisi tomuun ja hiekkaan, magneetin salainen voima hetkessä erottaa sen atomit tomusta ja hiekasta ja mistä tahansa muista erilaisista kohteista, joiden kanssa ne ovat sekoittuneet. Jos sellainen voima on magneetissa, kuinka paljon enemmän Luojan voimalle on mahdollista viisauudessaan erottaa, tuoda yhteen ja muovata uudelleen ihmisten ruumiit ylösnousemuksessa!” (s. 93)

**Emil Anton, TT
Tietokirjailija
Vantaa**

**ELEONORE STUMP
Atonement. Oxford:
Oxford University Press
2018. xv, 538 s.**

Kristillinen kirkko on aina opettanut, että Jeesuksen kärsimyksellä ja kuolemalla on pelastava vaikutus, mutta esimerkiksi apostolinen uskontunnustus ei yksilöi mitään tapaa, miksi näin on. Kanoniset tekstit tarjoavat joukon erilaisia langanpäitä, mutta yhden yksittäisen sovitusopin löytäminen Uudesta testamentis-

ta on osoittautunut haastavaksi. Myöhemmät niin sanotut sovitus-teoriat tyypillisesti poimivat jonkin teeman tai piirteen kano-nisesta materiaalista ja keskittyvät sitten tähän. Seurauksena voi olla heuristisesti oivaltavakin ratkaisu, mutta usein teoria ei ota huomioon kaikkea sitä, mitä sen tulisi ottaa. Jos jokin teoria yleistetään tai eristetään muista, tästä seuraa sovitusopin, tai muiden oppien, vinoutuminen.

Laajassa sovitusopin tutkiel-massaan Eleonore Stump pyrkii tarjoamaan mahdollisimman kattavan teoria siitä, mitä sovi-tus on. Hän ohittaa, mielestäni perustellusti, Gustav Aulénin tunnetun kolmiosaisen jaottelun, jota nykyään yleisesti pidetään historiallisesti epätarkkana ja harhaanjohtavana. Stump jakaa sovitus-teoriat kahteen karkeaan perusmalliin, anselmilaiseen ja tomistiseen. Kirjassaan Stump kehittää kokonaan uuden ja pa-rannellun sovitus-teorian, joka rakentuu tomistisen perusratkaisun pohjalle.

Sovituksen lähtökohtana on Jumalan rakkaus. Rakkauden Stump määrittelee haluna tahtoa hyvää rakkauden kohteelle ja ha-luna tulla yhdistetyksi rakkauden kohteen kanssa. Synnin tekemi-nen aiheuttaa ihmisessä kolme eri taipumusta, jotka muodostavat esteen tälle rakkaudesta nouse-valle yhdistymiselle. Ensinnäkin ihminen on altis tekemään yhä enemmän syntiä ja tällä synnillä hän aiheuttaa vahinkoa itselleen ja muille. Toiseksi synnintekijää jää vaivaamaan syyllisyys. Kol-manneksi häntä vaivaa häpeä tehdyistä synneistä. Sovitusopin tulisi kyetä selittämään, kuinka Jeesuksen toiminta tekee tyhjäksi nämä kolme synnin seurausta.

Anselmilaisessa mallissa keskeisin este on Jumalan ominaisuuksissa. Jumalan oi-keudenmukaisuus vaatii, että väärinteosta syntynyt velka hyvi-tetään ylenmääräisesti. Ilman tätä anteeksianto ei ole mahdollinen. Anselmilaisen mallin ongelma on se, että sen vaikuttimena ei näytä olevan Jumalan rakkaus vaan oikeudenmukaisuus, joka joutuu ristiriitaan Jumalan rakkauden kanssa. Lisäksi synnistä syntyvä ongelma on Jumalan päädyssä: Jumala ei pysty antamaan anteek-si ilman jonkinlaista kompensaa-tiota. Vaikka anselmilainen malli nostaa oikeudenmukaisuuden keskeiseksi arvoksi, sen ytimessä oleva syyttömän rankaiseminen on itsessään epäoikeudenmu-kaista. Lisäksi Kristuksen kärsimys ei edes ole ”riittävä” suhteessa ih-misille varattuun rangaistukseen eli ikuiseen kadotukseen. Jos keskeinen ongelma on juridisella tasolla, miksi Kristuksen kuolema ei automaattisesti pelasta kaikkia, jos Jumalan oikeudenmukai-suus on tyydytetty? Lisäksi jos ongelma keskitetään juridiseen puoleen, sovitus ei itsessään tee mitään pahoille taipumuksille ja niistä nousevalle häpeälle. Stump päätyykin hylkäämään sijaissovi-tusteorian (penal substitution).

Stumpin kritiikki anselmilaisia malleja kohtaan on terävää, mut-ta hänen kritiikkinsä kohdistuu tarkkaan ottaen sellaisiin mallei-hin, joiden mukaan sijaiskärsimys on välttämätön ehto anteeksi-an-tamukselle. Anselmilainen malli voidaan toki rakentaa ilman tätä välttämättömyysehtoa. Toisek-seen Stump ei käsittele niitä koh-tia Akvinolaisella, jotka tuntuvat edellyttävän jonkinlaista sijaiskär-simysteoriaa. On myöhemmän tutkimuksen asia selvittää, voitai-

siinko nämäkin kohdat tulkita yh-tenevästi Stumpin teorian kanssa.

Tomistisessa mallissa sovituks-en este piilee ihmisessä. Syntiin käpertynyt ihminen ei halua tulla parannetuksi. Ihmisen ja Jumalan ero korjataan sillä, että ihmisessä tapahtuu muutos, jonka seurauk-sena hän kykenee rakastamaan Jumalaa ja lähimmäistään. Tomis-tisen mallin ongelma puolestaan on se, että se ei näytä tarvitsevan Kristusta oikeastaan mihinkään, koska Jumala voisi vuodattaa ihmiseen uuden mielenlaadun ilman välittäjää. Suuri osa kirjasta onkin vastausta juuri tähän puut-teeseen. Stump tekee selkeän eron ”abelardilaisiin” malleihin, joissa Kristus toimii vain esimerk-kinä siitä, kuinka meidän tulisi elää. Kristus ei ole vain esimerkki, vaan lahja, joka tulee läsnäolevaksi syntiseen ihmiseen ja uudistaa tämän hengellisessä uniossa.

Stumpin mukaan sovituksessa on kyse siitä, että Jumala yhdistää (at-onement) syntisen ihmisen takaisin itseensä. Tätä tarkoitusta varten on soveliasta, että Jumala tulee ihmiseksi Kristuksessa ja elää ihmisen elämän. Inkarnaatio on itsessään Jumalan rakkauden osoitus: Jumala ei ole vihainen, vaan hän laskeutuu ihmisen ta-solle. Kristuksen kuolema ei ole uhri, jolla Jumala lepytetään, vaan ihmisenkaltaisuuden kulminaa-tiopiste.

Kristuksen elämä, kuolema ja ylösnousemus tähtäävät siis ihmis-essä, ei Jumalassa, tapahtuvaan muutokseen. (Stumpin mukaan Jumala täydellisenä ja absoluut-tisen yksinkertaisena olentona ei edes voi muuttua.) Sanoma Kristuksesta vaikuttaa ihmisessä katumuksen, jolloin tämä lakkaa aktiivisesti vastustamasta Juma-lan tahtoa. Kun ihmisen tahto

saavuttaa tämän "nollatilan", Jumala vuodattaa ihmiseen Pyhän Hengen, joka saa aikaan uuden elämän ja pyhityksen. Vanhurskauttaminen on osalliseksi tulemista Kristuksesta itsestään. Tätä Stump selittää luovasti tomistisen mielenfilosofian ja modernin kognitiotieteen avulla.

Ihmisen näkökulmasta pelastus tarkoittaa sellaisen muutoksen alkamista, joka tähtää yhä suurempaan persoonan sisäiseen integraatioon. Tämä tarkoittaa, että eri tason tahdot (will) ovat linjassa keskenään. Esimerkiksi minulla voi olla ensimmäinen tason halu loukata vihamiestäni. Samalla minulla voi olla toisen tason halu olla loukkaamatta ketään. Näiden halujen yläpuolella on vielä korkeamman tason halu tavoitella vain niitä asioita, jotka ovat hyviä ja Jumalan tahdon mukaisia. Synti aiheuttaa disintegraatiota ja pyhitys vastaavasti ohjaa ensimmäisen tason tahtoja toimimaan korkeampien tahdon tasojen mukaisesti.

Näin ihmisessä syntyy uusi mieli, joka tahtoo rakastaa Jumalaa ja lähimmäistä, vaikkakin vajavaisesti. Näin ihminen vastaa positiivisesti Jumalan rakkauteen, joka on ollut koko ajan olemassa. Syyllisyyden Stump tulkitsee yhtäältä subjektiivisena piinana, mutta myös yhteisöllisenä velkana, jonka pahantekijä on velkaa lähimmäisilleen, ei Jumalalle. Subjektiivinen syyllisyys poistuu siten, että se ei enää armontilassa ole kyseistä tilaa eli ihmisen jumasuhdetta määrittävä tekijä. Sovitusteot puolestaan ovat sellaisia tekoja, joilla pahantekijä pyrkii korjaamaan suhdettaan lähimmäisiinsä, eli ne eivät kohdistu Jumalaan muuten kuin epäsuorasti. Häpeään tehoa osallisuus

jumalallisesta elämästä, joka demonstroii ihmisen suuren arvon.

Stumpin esitys on erittäin kattava, luova ja yksityiskohtainen. Silti se jättää kysymyksiä avoimeksi. Näistä suurin koskee sijaikärsimyksen asemaa. Stump käsittelee raamatullista uhriteologiaa lopulta varsin vähän, eikä hän lähde keskusteluun muun kirjallisuuden kanssa. Tämä selittyy toisaalta hänen valitsemastaan metodista käsin. Hän pyrkii esittämään yhden teorian sovituksesta, joka ei ole ristiriidassa kanonisten tekstien kanssa ja joka kykenee selittämään niissä esiintyvän moneuden sortumatta sisäisiin ristiriitoihin.

Olli-Pekka Vainio, dos.
Dogmatiikan yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto

W. MATTHEWS GRANT
Free Will and God's
Universal Causality:
The Dual Sources
Account. Bloomsbury
Studies in Philosophy of
Religion Series. London:
Bloomsbury Academic,
2019. 248 s.

Angloamerikkalaisessa filosofiassa teologiassa ja uskonnonfilosofiassa on parin viime vuoden aikana keskusteltu laajasti tahdonvapaudesta ja sen suhteesta kristillisen teologian ydinnäkemys, erityisesti soterologiaan ja käsitykseen Jumalan kaitselmuksesta ja maailmanhallinnasta. Väittelyä on tavallisesti käyty kolmen kannan välillä.

Teologiset deterministit ajattelevat, että kaikki luomakunnassa tapahtuu viimekädessä välttämättä Jumalan tahdon seurauksena. Tällöin Jumalan hallinta maailmassa saadaan taattua, mutta ongelmaksi jää ihmisen vapaa tahto. Deterministit kuitenkin puolustavat sitä väittämällä, ettei tahdonvapauteen tarvita mitään sellaista, minkä determinismi sulkisi pois. Tätä näkemystä kutsutaan kompatibilismiksi eli yhteensopivuusteeseiksi. Avoimen teismien kannattajat puolestaan kiistävät tämän ja katsovat, että teologinen determinismi sulkee tahdonvapauden pois. Tahdonvapaus edellyttää esimerkiksi kykyä tehdä toisin tai muokata omaa luonnetta edeltävien syiden sitä määräämättä. Kolmas näkemys, molinismi, pyrkii muodostamaan eräänlaisen välimallin avoimen teismien ja teologisen determinismin välimaastoon. Onnistuessaan se mahdollistaisi sekä vahvan vapaan tahdon että kattavan kaitselmuksen.

Katolinen filosofi W. Matthews Grant pyrkii kirjassaan *Free Will and God's Universal Causality* ennakkoluulottomasti haastamaan tämän asetelman ja puolustamaan uudenlaista näkemystä Jumalan toiminnan ja ihmisen vapaan tahdon suhteesta. Tämä näkemys on vahvasti Tuomas Akvinolaisen ajattelun inspiroima ja Grant haluaakin kehittää Tuomaan ideoita eteenpäin nykyisen filosofian välinein. Grant keskittyy pääsääntöisesti siihen, miten Jumalan toiminnan ja ihmisen tekojen välinen syysuhde tulisi ymmärtää. Tämä onkin nykyisten väittelyiden ytimessä.

Klassiseen teismiin liitetään usein näkemys, jonka mukaan Jumala ei pelkästään luo maail-